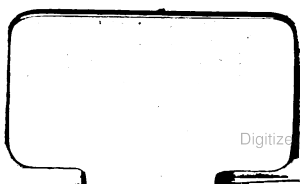


SCHWARZ

Maganjogunk felépitése

1893





MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

81. VIII. KÖTET. 10. FÜZET.

MAGÁNJOGUNK FELÉPITÉSE.

IRTA

Dr SCHWARZ GUSZTÁV.

ELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1892. NOVEMBER 20-IKI ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.
1893.

Ára 20 kr.

Az igazgató választmány tagjai:

Elnök: *Csemegi Károly* curiai tanácselnök,
alelnökök: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök,
Dr. Környey Ede ügyvéd;
titkárok: *Dr. Fayer László* egyetemi rk. tanár,
Dr. Györffy Gyula ügyvéd, orsz. képviselő,
Dr. Reichard Zsigmond ügyvéd;
ügyész: *Dr. Siegmund Vilmos* ügyvéd;
pénztárnok: *Dr. Szivák Imre* ügyvéd;
könyvtárnok: *Dr. Tarnai János* kir. táblai biró;
választmányi tagok: *Dr. Baumgarten Izidor* kir. törvényszéki biró, *Dr. Beck Hugó* ügyvéd, *Bodor László* kir. törvénysz. biró (Kolozsvár), *Cserna Vincze* kir. főügyész (Nagyvárad), *Dr. Chorin Ferencz* ügyvéd, orsz. képviselő, *Czorda Bódog* igazságügyminiszteri államtitkár, *Dr. Dárday Sándor*, *Daruváry Alajos* curiai másodelnök, *Dr. Gruber Lajos* kir. alügyész, *Dr. Győry Elek* ügyvéd, *Halmágyi Sándor* kir. táblai biró, *Dr. Heil Fausztin* kir. táblai biró, *Dr. Herczegh Mihály* egyetemi tanár, *Hodossy Imre* a budapesti ügyvédi kamara elnöke, orsz. képviselő, *Dr. Hoffmann Pál* egyetemi tanár, *Dr. Illés Károly* ügyvéd, nyug. kir. ügyész, *Dr. Imling Konrád* curiai biró, *Kelemen Mór* curiai biró, *Dr. Kováts Gyula* egyetemi tanár, *Dr. Lukács Adolf* kir. táblai biró (Pécs), *Dr. Nagy Dezső* ügyvéd, *Dr. Nagy Ferencz* egyet. tanár, *Dr. Plósz Sándor* egyet. tanár, *Sárkány József* kir. táblai alelnök, *Dr. Schwarz Gusztáv* ügyvéd, egyetemi magántanár, *Székács Ferencz* kir. curiai biró, *Székely Ferencz* kir. curiai biró, *Szentgyörgyi Imre* curiai tanácselnök, *Dr. Teleszky István* igazságügyminiszteri államtitkár, *Tóth Elek* nyug. kir. táblai tanácselnök, *Tóth Gáspár* ügyvéd (Selmecz), *Tóth Lőrincz* curiai tanácselnök, *Vargha Ferencz* kir. ügyész (Kecskemét), *Dr. Vécsey Tamás* egyetemi tanár, jogkari dékán, *Dr. Wlassics Gyula* egyetemi tanár, *Dr. Zsögöd Benő* egyetemi tanár.

* * *

A börtönügyi bizottság elnöke: *Manoilovich Emil* curiai tanácselnök, alelnöke *Tóth Lőrincz* curiai tanácselnök, jegyzője *Dr. Doleschall Alfréd* törvényszéki aljegyző.

Kivonat a «Magyar Jogászegylet» alapszabályaiból.

3. §. Az egyletnek alapitó, rendes, levelező és tiszteletbeli tagjai vannak.

4. §. A rendes és levelező tagok belépése egy évi időszakra történik; a tagok névsorába való beiratkozás hallgatag megujitottnak tekintetik mindaddig, mig az illető tag nem tudatja kilépését az igazgató választmánynyal.

Budapesti lakos csak rendes tag lehet.

7. §. A rendes tagok tagsági dija 5 frt; a levelező tagoké 3 frt.

A mely tag egyszer-mindenkorra 200 frt alapitványi tőkét ajándékoz az egyletnek, alapitó taggá lesz.

A titkári hivatal: Zöldfa-utcza 31. sz. II. em. 9.

MAGYAR JOGÁSZEGYLETI ÉRTEKEZÉSEK.

81. VIII. KÖTET. 10. FÜZET.

MAGÁNJOGUNK FELÉPITÉSE.

IRTA

DR SCHWARZ GUSZTÁV.

FELOLVASTATOTT A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1892. NOVEMBER 20-IKI ÜLÉSÉBEN.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1893.

For T+
S

Hárman tartják kezökben a jogot: a törvényhozó, a jogtudós és a biró. A törvényhozó, a ki teremti, a jogtudós, a ki értelmezi és a biró, a ki alkalmazza. Egészséges viszonyok között mindhárman egymás kezére dolgoznak. A törvényhozás nem szünetelhet, mert a haladó élet haladó rendezést kiván; a tudomány nem maradhat tétlen, mert a törvény kifejtésre szorul; és a gyakorlat nem pihenhet, mert a törvény alkalmazást követel. De hely és idő szerint a jog e hármas szerve közül, hol egyik, hol másik megbénul és a többire bizza, hogy helyette végezze a maga functióját. Ilyenkor, valamint az egyik érzékétől fosztott emberben a többiek feszülnek és finomodnak, hogy a hiányt helyrehozzák; valamint a vak tapintva pótolja a szemevilágát, a siket szemével olvassa a hangot, a félkezü kettősen ügyeskedik a megmaradt tagjával: azonképen a jog hármas szerve közül is, ha egyik pang, a másik helyette teszi a munkát. Igy történt a római köztársaságban, hogy midőn a tizenkét táblás törvény után a cziviljogi törvényhozás évszázadokon át elhallgatott, előbb a pontifexek interpretatiója, majd a prætorok jurisdictiója, azaz tudomány és gyakorlat vette kezébe a jogképzést; így történt, hogy midőn a római jogtudomány koryphäusai elnémultak, a törvényhozó császár maga ragadta kezébe a tudomány szerepét és a Diocletianus reánk maradt több mint 1000 rescriptuma máig hirdeti e császári tudomány-egyedáruság történetét. A midőn a német-római birodalomban a honi jog nem birt lépést tartani a fejlődő modern élet követelményeivel, az olasz egyetemekről kiszivárgó tudomány volt az, mely a Justinianus törvényeit új életre kelti és mely majd négy századon át a tehetetlen törvényhozói hatalom helyett rendezte a jogot. És viszont, midőn századunk előestéjén és reggelén három nemzet felvilágosodott despotái törvénykönyvet adtak népeik kezébe, mintegy megboszulandók a törvényhozás százados álmát a tu-

domány és gyakorlat tultengésén, mindenekelőtt ez utóbbiak ereit kötötték alá és a törvénymagyarázat és törvényalkalmazás hatalmát egyesitették a törvényhozóéval. Ezért kellett Nagy Frigyesnek több mint 19,000 törvényszakasza, hogy minden tudományos magyarázatot magában a törvény szövegében anticipáljon, azért kellett az osztrák törvénykönyv minden szakasza mellé a számtalan Cabinetsordre authenticus magyarázata; ezért fenyegetődzött Napoleon, hogy kivágatja minden jogtudósnak a nyelvét, ki törvénykönyvét értelmezni merészeli; ezért léptette életbe az avis du conseil d'état intézményét, mely a joggyakorlat fejlesztő erejét a törvényhozó császár hitelesített döntvényeibe ölte. És míg az európai continensen hol a tudomány végezte a törvényhozás, hol a törvényhozás a tudomány feladatát, addig az angol birósági gyakorlat évszázadok óta bámulatra méltó munkássággal végzi mindkettőét. Igy hall a szem, így lát a kéz, így sürög egy tag kettő helyett a socialis szervezetben is.

A jogi élet e három szerve közül vajon melyik az erős, melyik az ép mai magyar magánjogunkban? Törvényhozásunk forrása gyéren, szegényesen és zavarosan bugyog. Éppen száz esztendeje most, hogy a magyar országgyűlés az 1791 : 67. tcz.-ket alkotta, melylyel kilencz regnikoláris bizottságot küldött ki, hogy a magyar jogot rendszeres egészbe foglalja: pro elaboratione sytematis publico-politicorum et judicialium negotiorum. E kilencz bizottság között volt egy igazságügyi is, mely a létező magyar magánjogot is össze volt állítandó, és e munkálat a következő 1792. évi budai országgyűlésnek volt készen bemutatandó. E «projectum legum civilium» — elég szegényesen — el is készült, de törvénynyé nem vált. Ezóta a magánjogi kodifikatio vezérszava többé el nem aludt. Az 1827 : 8. tcz. felvette a 91-es törvényhozás eszméjét és ujból rendelte ki a regnicolaris küldöttségeket, eredmény nélkül, mint elődje. És valamint az 1789-es forradalom európai nagy hullámcsapása először hozta nálunk mozgásba a kodifikatio eszméjét, úgy az 1848-as forradalom is törvénybe iktatta, hogy «a miniszterium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elébe terjesztendi». Hogy a szabad-

ság ez első álma óta mi minden akart történni és mi minden nem történt meg, eleven tudatában van mindnyájunknak. Az 1861-es országbirói értekezlet még e szavakkal vezeti be javaslatát: «Addig is, a míg az alkotmányos törvényhozás a kodifikatio rendszeres művét befejezhetné». A mit akkor mindenki rövid egy-két évre várt, máig sem teljesült. Így lett, hogy ma, az 1791 : 67. tcz. teremtésének százados évfordulóján az akkor tett igéret még mindig igéret maradt: a kodifikationalis törekvés eredménytelenségének százados gyászünnepét üljük.

A mit törvényhozásunknak végeznie nem sikerült, azt jórészben pótolhatta, és ez által a törvényhozást is előkészíthette és támogathatta volna, a tudomány. Tudományos életünk alig egy emberöltő óta örvendetesen fejlett. Uj tudományszakok nyiltak, miknek azelőtt nálunk hirét sem ismerték, a régiek új mederbe terültek, megtaláltuk és fentartjuk a kapcsolatot a legműveltebb nemzetek tudós irányaival, és jogtudományunknak is nem egy ága örvendetes erősbülést mutat. De lépést tartott-e vajjon a magyar magánjogi tudomány is? A magyar magánjog dogmatikája — nem a jogtörténetről szólok, a melynek terén érdemes tudósaink keltek — a magyar magánjog dogmatikája Frank «közigazgatási törvénye» óta nem haladt. Tankönyvek készültek azóta, melyek a létező joganyag tudományos és rendszeres fogalmi feldolgozása helyett a régi scholasticus meghatározással és felosztások ismétlésével és az újabb törvények hézagos, összefüggésnélküli, nyers lenyomatával érik be. A hatalmas evolutiónak, melyen az általános jogtan dogmatikája több mint egy emberöltő óta keresztül ment, ezen irodalmunkban nyoma sincsen. Pedig ez átalakulás, mely Németországból kiindulva, egynehány évtized alatt az összes művelt nemzetek jogtudományát meghódította, és mely ma már oly apró népnek, mint a hollandinak, és oly exoticusnak, mint az orosznak is minden ujabb jogi termékére reásütötte bélyegét: ez átalakulás ma többé senki által sem ignorálható, ki a magánjogi tudomány bármely terén szót emel vagy tollat forgat.

Magánjogi tudományunkat ez ujabb evolutio nem verte fel álmából. Mert álom az, terméketlen álom, miben tudományunk ez ága egy fél század óta lézeng. Szalay László fenkelt szellemü jogtudósunk «Publicistikai dolgozataiban» egy helyütt

az ő korabeli magyar jogtudományt a száz évvel azelőtti állapottal hasonlítván össze, konstatálja, hogy a magyar magánjogi tudomány, ha a történeti segédszerek szaporításától eltekintünk, a Szegedy és Huszthy idejétől Frank Ignáczig inkább hanyatlott mint haladt. «Az újabb időben, ugymond, midőn a magyar jogot olyannak tekintik commentátorai, melynek egyéb jogokban egyáltalában semmi előzményei, és külön egyébbel semmi kapcsai, valóságos visszalépést tettünk annyiban, mennyiben törvényeink magyarázatában Kittonichtól Szegedyig a római és egyházi jogra folytonosak a hivatkozások . . . Hogy a historiai oldaltól elvonatkozva most a római és egyházjog mellé az igenleges jog philosophiája volna léptetendő, tagadhatatlan, és hogy ez nem történik, tudjuk, mert első dogmatikusaink az okozatnál nem szoktak emlékezni az okról. Különös, de való, hogy Szegedy tyrociniuma és rubrikái, melyek száz s néhány évvel ezelőtt jelentek meg, tudományosság tekintetében éppen nem állanak alantabb fokon napjaink commentátorainál. A rendszer egyszerüsége körül tétettek előlépések; a historiai tudomány haladott ez vagy ama törvényczikkely hermeneutikája is; a diplomatica fényt árasztott erre s amarra; de ez aztán a végre új pályát nyitó Frank felléptéseig minden.» Vajon, ha Szalay, tudományos ujjászületésünk e lelkes előharczosa, most, több mint ötven év után, a fenti szemlét folytatná, mit szólana mai magánjogi dogmatikánkról? Felhagyott-e hazai magánjogi tanunk azon iránynyal, mely szerint jogunknak «egyéb jogokban nincsenek előzményei és kapcsai»? Jobban vagyunk-e tisztában ma jogunk minden tételénél a vonatkozás iránt, mely azt a római, canoni, a német joghoz füzi? És vajon a tételes jog «philosophiája», mint Szalay nevezi, mai szóhasználatunk szerint, dogmatikája, mélyebbült-e tetemesen, vagy nem érjük-e be még ma is német tankönyvekből válogatás nélkül jól-rosszul lefordított definitiókkal, hazai törvényszövegeink semmitmondó paraphrasisával? Nem tervem és nem czélom, hogy e helyütt újabb magyar magánjogi irodalmunkat — a mennyire van — birálat tárgyává tegyem. De meggyőződésem, hogy jogi irodalomtörténetünk jövő irója kérlelhetetlenül ki fogja mondani az igazságot, melyet ma, a jelenben való elfogultság, élő viszonyok és emberek iránti tekintet és e mult érdemeitől való egyre nö-

vekedő elidegenedésünk okából még be nem ismerhetünk: konstatálni fogja a visszaesést, melyet a magyar magánjog dogmatikája századunk második feléhen felmutat.

Frank Ignácz még azon régi tudósainkhoz tartozott, kik a korabeli európai tudós társaság tagjaiul érezték magukat, ő még a nemzetközi latinnyelvü tudomány emlőin nevelkedett, a mint maga is főmunkáját először latin nyelven irta. Ez külsőségnek látszhatik, valóban azonban e külsőségben jó darab garantia volt a belső érték iránt. Jogtudományunk addig, míg latin nyelven szólt, a szó akkori értelmében európai volt. Kezdve a tizenhetedik századbeli nagyszombati romanistáinkon, le egészen a nemzeti tudománynak a jelen század elején történt megalapitásáig, bármi különbözők voltak is az erők, melyek nálunk a jogirás és jogtanítás szolgálatába álltak: de az akkori európai tudományt tanították és latin előadásaikban és könyveikben az akkori Európához szóltak. Midőn Rendek János József, a nagyszombati római jogtanár, a mult század első felében az ő «Institutionum imperialium liber I» vagy a «Dissertatio juridicáját» Nagyszombaton sajtó alá bocsátja, ugyanazon forrásból merít, mint akármely wittenbergi vagy tübingeni collegája, nekik szól, az ő nyelvükön szól és ezért szükségképen az ő niveaujukra kell állania, hogy megszólalhasson. És, hogy a magyar jogról iró tudóst említsek, Szegedy János Tyrociniumában a külföldön elismert romanistákra és kanonistákra ép úgy hivatkozik, mint bármely korabeli német, németalföldi vagy franczia romanista: Wesembeck, Barbosa, Mynsinger, Schmalzgrueber az olvasmányai, és anyag, módszer és tárgyalási forma: egyazonos azzal, melyet az akkori tudományos Európában ismertek és elismertek. A mióta jogtudományunk nemzetivé vált, az európai nexus ezen külső garantiája elesett, és minthogy irodalmunk nyelvénél fogva el volt zárva a külföldi tudomány ellenőrzése elől, jórészben az iró lelkiismeretére és lelkesedésére volt bizva, hogy a kisebb körrel, melyhez beszélt, le ne szállítsa álláspontját is. A ki ezen megjegyzésemet igazságtalannak érzi, annak felteszem a kérdést: hiszi-e őszintén, hogy újabb tudományos jogi irodalmunk, ha nyelve a külföldi ellenőrzés ellen nem védi, oly módon compilálhatott és plagiálhatott volna, a minthogy megtörtént, és gondolja-e hogy minden magyar jogirodalmi termékünk

a jelen alakjában látott volna napvilágot akkor is, ha minden tudományos termékre még ma is ki volna mondva — a minthogy az irodalmi szokás pl. még Frank Ignácz idejében tartotta, — hogy az egyidejüleg német vagy latin nyelven is megjelenjék?

Frank még a nemzetközi jogtudomány idejéből való volt. Az ő magánjogi kézikönyve még «Principia Juris Civilis Hungarici» czim alatt jelent meg — korához beszélt még, a minthogy kora európai jogtudományából merítette anyagát. Igaz, a kor, melyben Frank jogi kiképzését nyerte, egy letünő korszak végnapja volt. Midőn Frank 1811-ben a pesti egyetemen a jogot hallgatta, ott künn Németországban egy nálánál alig tiz évvel idősebb fiatal embert hivtak a berlini egyetem tanszékére, ki mindent felforgatni volt hivatva, mit a mult század tudománya reáhagyott, czélt, anyagot és formát. Savigny Hugo ez átalakító befolyása korunk tudományára, kortársának «közigazság törvényében» még alig érzik: husz évvel későbben e könyv dogmatikai részét, nem egy helyen, máskép irta volna. De a mennyire a Savigny munkája e könyv megjelenésekor már meg volt téve, annyiban Frank már ezt is felhasználja: hogy mást ne mondjak, a Savigny birtoktana e könyvben már szerencsésen egyesítve van decretumaink és a tripartitum fejtegetésével. Frank az utolsó magánjogi dogmatikusunk, a ki első kézből és teljesen meriti úgy a feldolgozandó joganyagot, mint a feldolgozásra kellő tudományos eszközt: amazt az általa nagy könnyüséggel és biztossággal kezelt hazai jogforrásokból, emezt korának tudománytárházából, az uralkodó pandecta-doctrinából.

Anyag és eszköz tekintetében magyar magánjogi dogmatikánk ezóta egyaránt visszament. Igaz: a feladat tetemesen nehezebb lett időközben. A 48 előtti magánjogunk egyszerü volt, mint az életviszonyok melyeket szolgált. Ezóta az élet minden viszonyai rohamosan változtak, de a törvényhozás, minden gyári működés mellett sem tartott a fejlődéssel lépést. Igy történt, hogy régi törvényeink és az azok alapján fejlett tudomány hovatovább használhatatlanokká váltak, míg az újabb törvényhozás egyrészt oly sürü és újszerü volt, hogy dogmatikai feldolgozása, főleg a hagyományos utakon kivihetetlennek tünt; másfelől e törvényhozás, a sürgő-forgó új európai élet milliónyi

alakulataival szemben, szükségkép oly hézagos volt, hogy a tan, mely minden kérdésre kell hogy választ adhasson, a levegőbe kapkodott, hogy megoldást teremtsen a semmiből. Mig magánjogi tankönyveink 1848 előtt a decretumokon, Werbőczy Hármaskönyvén és a Planum tabularén fordulnak meg, addig újabb irodalmunknak legjellemzőbb vonása a forrásfundamentum hiánya, mely nélkül pedig minden jogi tan a levegőben függ. A régi jogforrások, melyek a 48 előtti jogtan kezdetét és végét képezték, itt csak elvétve mint cziráda láthatók. E helyett a törvénytől elhagyott dogmatikus bejárja Európát, hogy egy külföldi codex vagy javaslat egy-egy szakaszából, mely éppen keze ügyébe esik, bizonyítsa oly jogszabály létezését, melyre nálunk még törvény nincsen. Hogy az ilyen eljárás nem jogászi; hogy a jogász alpha és omegája a jogszabály vizsgálata, és hogy oly eljárás, mely magát a forráskritikán túlteszi és kénye szerint csapja rendszerré a szabályokat, bárhol és bármikép találta legyen is, a jogtudomány nevét csak bitorolja: nem szorul kifejtésre. E most érintett könyvgyártás valóságos typusa, magánjogi tankönyveink leghasználtabbika: a Zlinszkyé. Jellemzők e könyv forrásanyagára nézve a jegyzetek. Annak bizonyságára, hogy egy bizonyos tétel a magyar magánjogban így vagy amugy van, hol az osztrák vagy porosz codex, hol a bajor vagy drezdai javaslat, hol Dernburg porosz, hol Kirchstätter osztrák commentárja szerepel. Ily módon jogtant irni nem lehet. Aki a mai magyar magánjog rendszerét meg akarja irni, annak mindenekelőtt egy nagy előmunkát kell végeznie, melylyel a Frank-féle jogtudománynak foglalkoznia nem kellett, mert java részben már készen előtalálta; oly előmunkát, mely hasonlít a téglahordó fáradságos munkájához az építőmesteréhez képest: az anyagot mindenekelőtt gyüjteni kell, mielőtt azt fel lehetne dolgozni.

Gyüjteni az anyagot! Hihető-e, hogy a modern magyar magánjog forrásanyaga harmincz év óta, a mióta az országbirói értekezlet a magyar jogot ismét érvényébe visszahelyezte még mindig összegyüjtve nincsen? Háromféle törvényanyag volt az, melylyel a magyar magánjog magát alkotmányos életünk visszaállítása óta szemközt találta. A régi magyar törvények visszaállíttattak — de vajjon mennyi volt az, a mi belőlük a változott viszonyokkal szemben igazán még életben volt? Az osztrák tör-

vények eltörültettek, de vajjon mi volt az, a mi belőlük mégis csak érvényben maradt? 1867 óta évről-évre újabb törvények hozattak, — de vajjon ezen új æra törvényei nem voltak-e egy új törvényszellem termékei is, és ez esetben: nem volt-e e törvényekben más és több is, mint a mit közvetlen tartalmuk jelentett? Az ember azt hinné, hogy mielőtt valaki meglevő jogunkat rendszerbe szedi, mindenekelőtt szemlét kell tartani az anyagról, melyet fel kell dolgoznia: a meglevő irott joganyag constatálása és leltározása — úgy hinné az ember — az ilyetén munka első kezdete. E munka mindeddig sincsen megcsinálva. Minden jogi tankönyvünkben hosszas fejtegetések folynak azon kérdésről, vajjon a Werbőczy könyve mint törvény, mint jogkönyv, mint szokásjog, vagy mint sui generis jogforrás jön-e számba? Pedig ez a kérdés: mi okból érvényes nálunk a Tripartitum? sokkal kevésbé fontos, mint az: micsoda vajjon csakugyan érvényes még ma is, Werbőczyből? Aki Werbőczy könyvét feldolgozná oly alakban, hogy mondatról mondatra kimutatná: mi az, a mi benne objectiv jogtétel, és mi az, a mi benne kezdettől fogva csakis subjectiv, nem kötelező dogma és constructio, és az előbbi közűl mely tételek azok, miket későbbi törvény megváltoztatott vagy megszüntetett, és melyek azok, mik ma is érvényben vannak — az meggyőződésem szerint hasznosabb dolgot végezne, mintha a források előzetes felmunkálása nélkül három régi magánjogi kézikönyv alapján egy új negyediket irna. A hatályban levő osztrák eredetü törvények kutfői alapjáról könyvben s tanszéken sok épületet mondanak. De vállalkozott-e már valaki azon munkára, hogy az osztrák polgári törvénykönyvben jelölje ki egyenkint azokat a szakaszokat, miket az országbirói értekezlet érvényben hagyott? Az ideiglenes törv. szabályok 20. §-a fentartja a nevezett törvénykönyv «azon rendeleteit, melyek a telekkönyvi rendelettel kapcsolatban állván, a telekkönyv tárgyát képező valamely dolgok szerzése vagy elidegenítése módjait meghatározzák» és a 156. §. szerint hatályukat megtartják a törvénykönyv azon határozatai «melyek a telekk. rendeletekkel egybefüggésben állanak s a melyek valamely telekk. jog megszerzésére vagy elenyésztére alapul szolgálnak.» Könyvet lehetne irni e két szakasz értelméről és következményeiről. Az osztrák polgári törvénykönyv össze-

függő, egységes és meggyőződésem szerint bámulatos következetességgel keresztülvitt jogrendszer. Százszorosok a szálak, melyek minden egyes szakaszát a törvénykönyv többi részeivel összekötik. Nem kell hozzá nagy tudomány, aki csak a törvénykönyvnek valamely utmutatásos kiadását, pl. a Geller Leo ismeretes könyvét kézhez veszi, ahol minden szakasz végén a hozzá vonatkozásban levő rokon szakaszokra talál utalást, csakhamar meglepő és mégis természetes tapasztalatra jut. Felütöm pl. a szolgalom tartalmát körüliró 472. §-t. Ez kétségtelenül a telekk. rendelettel kapcsolatban áll. E szakasz végén utalás történik a vele kapcsolatban álló 307. és 315. §-ra. Felütöm a 307-et: itt utalás történik a 15. 859. 860. 1342-re. A 313-nál ismét hivatkozás van az 1459-re, az 1459-nél ismét a 387-re, a 387-nél a 343-ra, ez utóbbinál az 1319, 1373, 1374-re stb. a végtelenbe. A logikai tétel, mely szerint, ha két kapcsolatos dolog közül az egyik egy harmadikkal kapcsolatban áll, e harmadikkal szükségképen a második is kapcsolatos, oda visz, hogy a telekkönyvi rendelet kiséretében nyakunkba toljuk az egész polgári törvénykönyvet. Ez nyilván el nem fogadható. De hol van itt megállapodás? A telekkönyv birodalma az ingatlan vagyonjog. De ha az osztrák ingatlan vagyonjog valamely monografiáját elővesszük, pl. a Strohal Eigentumserwerb-jét vagy az Exner Hypothekenrechtjét: vessünk csak egy pillantást a jegyzetekben idézett törvényhelyekre: e szakaszok mind az ingatlan tulajdon vagy zálogjog egy-egy kérdésére vonatkoznak — ki vonja meg és mely kriterium szerint vonja meg a határt az ideiglenes törv. szabályok 20. és 156. §§-ai által érvényben hagyott és nem hagyott törvényszakaszok között?

És mégis: e munkának meg kell történnie, mert előbb a létező magyar magánjog megirásáról még csak szó sem lehet. Aki e feladatot el fogja végezni, elvégezni azon gondossággal és lelkiismeretességgel, melyet a forráskritika felelősségteljes munkája megkiván, az kétségtelenül reá fog jönni, hogy azon kapcsolatnál fogva, melyben az osztrák törvénykönyv felfogása szerint a szerzési mód a kötelmi czimhez áll, mi kénytelen-kelletlen az osztrák ingatlan dologi joggal együtt egy igen tetemes rész osztrák kötelmi jogot is átvettünk; reá fog jönni, hogy miután a telekkönyvi bejegyzés tárgyát képező jogok tartalmát az

osztrák codex határozza meg, az ingó dologi jogok tartalma és jogi structurája pedig az ingatlanokéval nem ellenkezhetik, az osztrák dologi jog igen széles kiterjedésben határozó lett ingó vagyonjogunkra is; reá fog jönni, hogy miután a családjog jórészben alkalmazott vagyonjog, az örökjog vagyonjogi utódlás és az u. n. általános rész csak a különös részbeli szabályok abstractiója, az osztrák jog nálunk, az országbirói szabályok 20. §-a révén és szerzőinek bizonyosan személyes szándéka ellenére, a fogalmi kapcsolat kényszerüségénél fogva sokkal nagyobb részében van érvényben, mint azt elméletünk, mely e kérdésben rendszerint ama 20. §. puszta leirásával éri be, be szokta vallani. De ez általános kijelentéssel még semmivel sem jutottunk közelebb feladatunkhoz. Aki a mai magyar magánjogot megirja, attól megköveteljük, hogy ő végezze azon lényeges feladatot, mely elől az országbirói értekezlet ama határozatlan 20. §-ával kitért, hogy szabadítsa ki és gondolja ki végig azt a gondolatot, melyet ama férfiak e rövidke szakaszba zártak; hogy szakaszról-szakaszra mélyedjen a részletbe, de úgy, hogy e lényegest és az egészet soha szem elől ne téveszsze és e szerint válaszsza ki tételenkint: mi lett magyarrá az osztrák codexből és mi maradt tőlünk idegen?

Nem sokkal könnyebb és egyenlően szükséges előmunkálata a magyar magánjog megirásának az, mely érvényben levő hazai törvényeinkre vonatkozik. Codex nélkül vagyunk egyelőre, de nem vagyunk törvény nélkül. Ez elég számos, főleg újabb törvényünk pedig egytől-egyig többet jelent, mint a mit a czime indicál. Hogy perrendünkben és végrehajtási törvényünkben számos az anyagi intézkedés, hogy gyámsági törvényünk egész csomó olyan dologról is intézkedik, mi e törvény keretébe sem tartozik, kiki tudja, ki valamikor kezébe vette. De kevésbé ismeretes törvényeink is hemzsegnek a magánjogi vonatkozásoktól. Egy példát száz helyett. Ki keresne anyagi magánjogi tételt a «közvetlen illetékek kezeléséről» szóló pénzügyi törvényben? És mégis az 1881 : 34. tcz. 39. §-ában egy új törvényes zálogjogot alapít meg és a telekkönyvi rangsorozatra vonatkozó szabályokat az állam bizonyos követelései tekintetében egy újabb tétellel gazdagítja. Aki tényleges mai magánjogunk összes törvényanyagát össze akarja állítani, annak nem szabad a mi ex

asse civiljogi törvényhozásunkra szorítkoznia. Az összes törvénytárt kell vallatóra fognia és tekintet nélkül a törvény czimére, alkalmára és tárgyára, onnan venni a magánjogi vonatkozásokat, ahol találja. De a tulajdonképeni magánjogi törvényeink is rendszerint többet rejtenek magukban, mint a mennyit a törvényhozó, beléjök fektetett. Az ismeretes mondat, hogy a törvény sokszor bölcsebb, mint a törvényhozó, különösen ottan áll, ahol a törvényhozás, mint az újabb magánjogi minálunk, jobbadán külföldi példák nyomán indul. Minden törvényszakasznak meg vannak a maga fogalmi előzményei és aki valamely törvényt recipiál, az e törvényben implicite magáévá teszi a fogalmi előzményt is, amelynek az folyománya. Ily világításban merem mondani, hogy pl. a német kereskedelmi és csődtörvénynyel több pandektajogot recipiáltunk, mint a mennyi új jogot Németország e törvényekkel nyert.

Téves dolog kétségtelenül, ha a kereskedelmi törvény minden tételét általánosítva, azt minden megkülönböztetés nélkül a közönséges magyar magánjog kötelmi jogának állítjuk, mint ezt pl. Zlinszky a maga könyvében tette. Ez eljárás, mely a keresk. törvény 1. és 264. §-ának teljes ignorálásán alapszik, valóságban meghamisítja polgári jogunkat és felforgatja a logika ismeretes tételét, mely szerint az általánosból a különösre igen, de a különösből az általánosra következtetni nem lehet. De másfelől bizonyos az is, hogy nem jus singulare mindaz, a mit a keresk. törvény magába foglal. A kérdés, melybe e különös törvényeink minden tételénél esetről-esetre bele kell mennünk, éppen az: kivételt akart-e a törvényhozó e tételével statuálni a közpolgári szabály alól, vagy a szabályt akarta-e a jus singulare codificatiója alkalmából, az ingadozó közönséges jogi gyakorlattal szemben, kifejezésre juttatni? Néhol a keresk. törvény maga mondja, hogy intézkedése a közönséges magánjogot is illeti. Igy péld. a bemutatóra szóló papirok jóhiszemü megvétele vagy zálogbavétele esetén a 300. §. egy absolut hatályu publiciana actio-t állít fel, kifejezetten különbség nélkül, vajjon kereskedők voltak-e a felek vagy sem és vajjon kereskedelmi volt-e az ügylet vagy sem? De ahol a törvény a szabály általános magánjogi voltát nem is mondja ki, néhol kétségtelen, hogy a keresk. törv. külön rendelkezéséből nem szabad a contrario

arra következtetni, hogy az általános magánjogra más szabály állana. Igy pl. a 270. §. azon kijelentése, hogy kereskedelmi ügyekben az egyetemes adós az exceptio ordinis vagy divisionissal nem élhet, bizonyára nem azt akarja mondani, hogy a közönséges magánjogban ezen kétrendbeli kifogásnak helye van. Kétségesebb már a dolog az olyan intézkedések tekintetében, mint pl. a 348. §. szerinti actio redhibitoria és quanti minoris. Zlinszky itt is, mint majd az egész kötelmi jogon keresztül, általánosit és e §-t általános magánjoginak jelenti ki. Nézetem szerint tévesen, mert szerintem kimutatható, hogy általános magánjogunk a redhibitoriát igen, de a quanti minoris-t nem ismeri és bár a kereset közpolgári ügyekben is árcsökkenésre irányítható, ez utóbbi nem a quanti minoris, hanem a közönséges actio emti elvei szerint számitandó ki, mi lényegesen eltérő eredményre vezet. Ime: azon kérdés, vajjon egy kereskedelmi jogi rendelkezés csakis kereskedelmi jogi vagy általános magánjogi értelemben magyarázandó — felette finom, minutiosus vizsgálatot igényel és hasonlóan vagyunk a csődjog, a váltó-, az ipar-, a telekkönyvi, a különleges törvények mindegyikében.

Ám a törvényanyagnak ily szempontból való elrendezésénél meg nem állhatunk. A concret törvényszakasz felett áll a jogelv, amelynek amaz folyománya. És ha a kapcsolat ezen jogelv és ama concret intézkedés között kétségtelen módon ki van mutatva, akkor ki van mutatva az is, hogy ama concret törvényszakaszszal együtt jogunkba be van fogadva ezen általános jogelv is. Igy kifejthető és ki is fejtendő az explicit jogszabályaink kiséretében egész sora az implicit jogszabályoknak, melyek, bár sehol szövegezve nincsenek, csak oly valóságban vannak benne jogrendszerünkben, mint amazok; ha valahol. úgy itt talál a «hallgatólagos kijelentés» terminusa: ez implicite kifejezett jogszabályok valóságos hallgatólagos törvények. Hogy megpéldázzam gondolatomat: a condictio sine causa, a condictio causa data, az actio de in rem verso nálunk törvényben rendezve nincsen. De vannak folyomány-törvényeink, melyek amaz intézményeket fogalmi kényszerüséggel előfeltételezik. Igy a condictio sine causa el van ismerve a váltójogi gazdagodási keresetről szóló váltótv. 90. §-ában: el van ismerve a csődtörvény számos tételében, melyet másképen mint a condictio sine

causa alapján construálni nem lehet. Igy a csődjogi separatista a csődt. 43. §. alapján oly esetben, midőn a visszakövetelhető dolog elidegeníttetett, a tömegbe befolyt ellenértéket követelheti, — ez condictio sine causa; így tömegtartozást képeznek «a tömeg jogtalan gazdagodásából eredő követelések» — condictio sine causa; így a megtámadás a 33. §. szerint a jóhiszemü szerző ellen csak a jelen gazdagodás erejéig intézhető — condictio sine causa; így a megtámadott viszontteljesítése csakis a tömeg gazdagodása esetén (melyet a magyar törvény a német ellenére vélelmez) követelhető vissza — mindmegannyi condictio sine causa. Sőt a csődtörvény egész megtámadási fejezete — mint másutt kifejtettem, — csakis a condictio sine causa alapján érthető és adja meg ezen egész fejezet fogalmi alapját. A condictio sine causa elvén sarkalnak végül — mint Exner meggyőzőleg kimutatja — a telekkönyvi rendtartás szerinti törlési perek is; az eredeti érvénytelenség miatti kereset valóságos condictio sine causa, esetleg condictio indebiti, causa data non secuta, — az elévülés vagy más elenyészési mód miatti kereset pedig condictio causa finita. Hasonlóképen az actio de in rem verso törvényben kimondva nincsen, de midőn a csődtörvény külön kielégítési jogot ad azoknak, kik «bizonyos dologra valamit hasznosan fordítottak» implicite elismerte a kielégítési joggal együtt a követelést propter versionem in rem is. A pandektajognak számos régi ismerőse éled fel ily módon, mihelyt újabb törvényeinket az alapul fekvő elvekre vizsgáljuk. Valóban, a római jognak újabbi, sajátságos receptiója az, mely hazánkban ez újabb, többnyire Németország nyomán haladó magánjogi törvényhozásunk által végbemegy — a másodkézből való receptiónak egy neme. E tünemény oka igen egyszerü. Németországban a római jog divott széltiben és így természetes, hogy az kifejezésre talált újabb törvényeiben is — ők a római jogon át jutottak el e törvényekhez; mi pedig ez újabb német törvények tartalmát recipiáltuk és így világos, hogy e törvényeinkben most benne van jó darab a német törvények e forrásából is — a német törvényeken át jutottunk vissza a római joghoz.

Összefoglalom, amit az irott jog anyagának gyüjtéséről mondtam. Aki a magyar törvényanyag, vagy helyesebben (minthogy itt egyéb irott jogforrásainkról, mint az osztrák törvény-

könyv, Werbőczy, az ideigl. törvénykezési szabályzatról is beszélek), aki a magyar civiljog irott joganyagának gyüjtésére vállalkozik, arra kettős feladat vár: kiválasztani a teljes anyagból az érvényes tételeket; és kifejteni e tételekből a teljes tartalmat. Csak aki a kettős munkát végzi, mondhatja, hogy kezében van az egész anyag. De aki csak az elsőt is keresztülvinné, szükséges és hálás munkát teljesítene. Teljes törvényanyagunkból az érvényes tételeket kiszemelni: ez éppen két döntő szóval több, mint amivel jelen magánjogi tudományunk dicsekedhetik. Mert ez utóbbi nem dolgozik a teljes anyaggal — mert a félreeső forrásokat elhanyagolja; és nem szorítkozik az érvényes joganyagra, mert hol történeti avult reminiscentiákkal, hol külföldi törvényhozások homályos analogiáival surrogálja az élő magyar joganyagot. Aki a Zlinszky könyvét ismeri, ahol egy-egy élő magyar tétel igazolásául, hol egy régi, avult, egészen más viszonyokból fakadt decretumra, hol a hesseni vagy drezdai javaslatra történik hivatkozás — érteni fogja, mily anyag összehordására *nincsen* szükség. És aki például a Mandry könyvét («Der civilrechtliche Inhalt der Reichsgesetze») ismeri, melyben az újabb német birodalmi törvényekből az összes magánjogi tételek bámulatraméltó szorgalommal és körültekintéssel összeállítvák, — az érteni fogja, mily fáradságos, de mily nélkülözhetetlen munkát teljesítene az, ki megirná az élő magyar irott jog anyaggyüjteményét.

Hol törvényhozás nem teremt, hol tudomány nem fejleszt, ott mindkettő tisztét pótolja a *gyakorlat.* És valóban, ha előitélet nélkül szemléljük a magyar biró helyzetét; ha megfontoljuk, mennyire a saját erejére utalva, elhagyva a törvény és a doctrina utmutatásától, egymagában kénytelen megküzdeni a mindennap ezer kérdésével; hogy oly rohamos társadalmi átalakulás közepette, melyhez hasonlót az újabb Európa egy állama sem mutat, egy emberöltőn keresztül az ő kezei alatt változott át a rendi, hűbéri, ősiségi forgalomellenes, nemzeti, elzárkózott régi jog a 19. század demokrata, mobilis, forgalomkedvelő, európaközi jogává: lehetetlen, hogy minden hiányai és balsikerei mellett is működését ne méltányoljuk. A törvényhozó elhanyagolhatja feladatát, a tudós meddő tépelődésbe tévedhet; de a biró meg nem tagadhatja a jogmondást. Neki hinnie kell a

jog létezésében, ha a törvényhozó rendezetlenül hagyja is az életét, ha a tudós non liquet-tel válaszol is kérdésére. A törvény, mely amannak csak tervezet, emennek csak tanulmány, az ő kezében lesz eleven erővé, rendező hatalommá, joggá. De éppen azért joggá lesz az ő kezében a nem-törvény, a tévesen felfogott törvény, sőt a törvényellenesség is — mert életében nyilatkozik a jog és joggá lesz minden, mi a gyakorlatban kiküzdi az életet.

A birói jog e felfogásából világos annak szerepe a jogrendszerben. A birói jog valóságos jogforrás, még pedig nemcsak felismerési forrása a már létező, rajta kivül fejlődött jognak, hanem valóságos jogteremtő forrás. Ezen tétel, mely a történeti iskola uralkodó doctrinájával ellenkezik, de amely a franczia és angol gyakorlatban mindig elismerve, újabban a német elméletben is oly kiváló bölcselő elmék, mint Bülow és Zittelmann által védetik, e helyütt kellőleg meg nem alapitható. De annyi egynéhány szóval is világossá válik, hogy ha a jog formai kriteriumát annak tényleges jelen uralmába és az emberek azon meggyőződésébe helyezzük, hogy az uralom jövőben is tartani fog (így Zittelmann: Gewohnheitsrecht und Irrthum, Archiv f. civ. Prax. 16 köt.) — akkor az állandó és következetes birói gyakorlat is jogot teremt. Hogy mi indokból teremti ez új jogot: téves felfogásból vagy tudatos tendentiából — e jogképzés érvényére nem lehet kihatással; a vétkesen tévedő, vagy az önkényes biró felelőssé lehet ugyan fegyelmi hatósága előtt, de ha csupa egyformán tévedő, vagy egyazon irányban következetesen önkénykedő biró volna a világon, az általuk következetesen gyakorlatba vett jog mégis csak jog volna. Lélektani sajátsága az embernek, hogy egy eredménynek bizonyos okból való jövő bekövetkezését csak akkor tartja bizonyosnak, hogyha ugyanazon eredménynek ugyanazon okból való állandó bekövetkezését a multban tapasztalta. Ezért csakis a következetes jogmondás teremt jogot; de a gyakorlat e joga azután valóságos jog lesz, tekintet nélkül az alap törvényességére, amelyen nyugszik. Szükségtelen mondanom, hogy ezzel nem a birói önkényt akarom hirdetni. A birói tévedés kerülendő, a birói önkény büntetendő. De a birói szokásjog ezen hibás eredete mindkét esetben nem zárja ki, hogy ha a szokásjog ez alapon egyszer keletkezett, mégis csak megvan, és erejét és hatalmát a törvényhozó, vala-

mint nem ő adta, úgy el sem veheti, mert ereje az emberi természet psychologiájában gyökerezik. Mindennek elméleti kifejtése a szokásjog érdekes tanába tartozik. De gyakorlati sulya a magyar magánjog szempontjából abban van, hogy *élő magánjogunk fél existentiája az esetjogban rejlik. Az esetjogban él magánjogunk java része és az esetjogból reconstruálandó*.

Angliában hagyományos tan, hogy a Common Lawban, azaz a birói præjudiciumokban, rendezve van minden és hogy az újabb biró csak élő szóba foglalja azt, mit az ősök bölcsesége látatlanul elébe irt. E tanban, mely az angol hypokrisis és az angol conservatismus sajátszerü vegyüléke, egy fictio rejlik — és ezt a hypokrisis szülte; de benne van egy egészséges gondolat is — és ezt az angol szellem conservatismusa érlelte. A fictio abból áll, hogy az ősök bölcseségének köntöse alatt az angol biró tényleg akárhányszor sajátját árulja — ugyanazon mesterség, melyet a római prætor gyakorolt, mikor sub specie juris civilis adjuvandi a régi jogot sarkaiból kiemelte. De az egészséges conservativ gondolat, melyet ama tan kifejezésre hoz, abban rejlik, hogy bár az itéletek összessége teszi a Common Law-t, ez utóbbi mégis felette áll az egyes itéletnek; hogy az itéletek nem egyenértéküek; hogy egy nap eseménye, ember tévedése vagy szeszélye nem döntheti fel száz év és ezer ember tapasztalatát; szóval, hogy bár a judicatura alkotja a Common Law-t, de nem alkotja az egyes itélet.

Ez elv áll minden esetjogra. A birói jog is csak küzdelem utján vivja ki érvényét és csak a győztes elv lesz esetjoggá. Ezért, ha újabb judicaturánk valamely gyüjteményét előveszszük, mint az pl. a Döntvénytárnak eddigelé megjelent mintegy 60 kötetében, vagy a Márkus Dezső köszönetre méltó repetitoriumában jelentkezik, még nem tartjuk kézben a magyar esetjogot. Az efféle gyüjteményben közölt anyag sok is, kevés is. Sok, mert döntvényjog számban közöl mindent, ami kezébe esik, a lényeges mellett a lényegtelent a tartalmatlant vagy téveset is — és ezáltal a joggyakorlatot, melyet vezetnie kellene, még inkább megzavarja. És kevés, mindenekelőtt, kevés; mert azt, hogy miben áll voltaképen a mi igazi esetjogunk, csak az összes, nem pusztán ténykérdésben forgó, hanem öntudatosan jogelvet kimondó itéleteink alapján lehetne construálni. De e judicatu-

ránkból mennyi jut tényleg nyilvánosságra? A hazai magánjogi judicatura közlésével eddig kizárólag szaklapjaink mellékletei foglalkoznak. Köszönet jár nekik ezért is, mert náluk nélkül tán ennyi se volna. De vajjon megnyugtató módja ez az anyaggyüjtésnek? Angliában a számtalan magános vállalkozó és jogi szaklap mellett külön hivatalos testület áll fenn, melynek egyedüli czélja a döntvénykiadás. Az 1865. óta fennálló Incorporated Council of Law Reporting, mely az Inns of Court kebléban alakult és hivatalos állást vivott ki, évi kilencz-tiz kötetben gondos szerkesztésben adja ki az angol biróságok elvi jelentőségü döntvényeit. Az amerikai Egyesült-Államokban több mint 40 Law Journal, Law Review, Law Register, Legal News stb. czimü szaklap majdnem kizárólag a döntvényközléssel foglalkozik, de e mellett a legkiválóbb tudósok és birák — mint Wheaton, Howard, Wallace és mások — szerkesztik az évenkint számos kötetben megjelenő Law Reportok-at. Francziaországban a sok szaklap állandó közlései mellett ott van a Jean Baptiste Sirey által 1802-ben megalapitott, és ezóta különböző jelesek által folytatott Recueil général és a két Dalloz testvér által alapított Recueil de jurisprudence général. Németországban a Seuffert Archiv-ja mellett, mely a tudományos biráskodás valóságos kincsesbányája, ott voltak a hivatalos Entscheidungen des preussischen Obertribunals, Entscheidungen des Oberhandelsgerichtes-féle gyüjtemények, ott van ma a Reichsgericht tagjai által kiadott hivatalos «Entscheidungen des deutschen Reichsgerichtes». És közvetlen szomszédunknál, Ausztriában, nem kisebb tudósok, mint Glaser és Unger, az osztrák újabb jogtudomány megalapítói és zászlótartói nem csekélleték a vállalatot, hogy a főbirósági magánjogi döntvényeket gyüjtsék, gondosan megszerkeszszék és hosszu éveken át kiadásukat ellássák; újabban, Glaser halála óta, Pfaff Lipót, a jeles jogtanár és tudós, lépett helyébe. E gyüjtemények egytől-egyig gondos eset-tanulmány és eset-kiválasztás utján készülnek, az esetek, ahol kell, nagy figyelemmel szövegezvék, és kimerítő, a tudományos systematika legfényesebb igényeit kielégítő évi és évtizedes tárgymutatók könnyítik kezelésüket és áttekintésüket.

Tartozunk vele az esetjog, főleg hazai rendezetlen jogállapotunk melletti elsőrangu fontosságának, tartozunk vele főbiró-

ságunk tekintélyének, tartozunk vele tudományunk hirnevének és tudományos vállalataink hitelének, hogy birói esetjogunk megfelelőbb alakban lásson napvilágot. Egy Seuffert Archivuma, egy Glaser-Unger-Walter vállalatához hasonlót kell, még pedig mentül előbb kell létesítenünk, nekünk is. Oly vállalatot, melynek tényleg az egész legfőbb birósági anyag állana rendelkezésére és a Curia vezérfiai vezetésében, figyelmeztetésében és szellemi támogatásában részesülne, hogy minden, ami a Curián megforduló magánjogi anyag közül tartalmas és értékes, nyilvánosságra jusson. Oly vállalat kell, mely nem nyersen közli az anyagot, de mely, ahol szükséges, utána segít, a lényegtelent kihagyja, a lényegest kiemeli, a döntés előtt, ahol kivánatos, a tényállást összefoglalja és a kimondott elvet lehető gondossággal kiszemeli és szövegezi. Így lesznek az angol reportok, melyek a kimondott jogszabály és indokolása mellett még a tényállást (statement of the case), sőt még a felek érvelését (argument and brief) is közlik; így tesz a Reichsgericht kiadóbizottsága, midőn az előrebocsátott tényleirás és a döntés után «Aus den Gründen» czime alatt az indokok gondosan megszerkesztett kivonatát közli; és így tesznek az osztrák «Sammlung von civilrechtlichen Entscheidungen» szerkesztői, kik annyira mennek, hogy maguk szövegeznek kezdettől végig minden esetet, és még az indokokat is csak közvetett beszédben, saját szövegezésük szerint közlik.

A vállalat időszerüsége és szükségessége a fentiek után indokolásra nem szorul. Legyen csak szabad a keresztülvitel lehetőségét és módját egynéhány szóval megérintenem.

A «Magyar magánjogi döntvények gyüjteményét» a magyar kir. Curia civiljogi döntvényeinek mintegy félhivatalos kiadásaként gondolom. Megkérendő volna a kormány támogatása, megkérendő a felső biróságok vezérférfiainak pártolása is. Az anyag gyüjtése sőt részben előkészítése legczélszerübben a Curia tanácsjegyzői által volna eszközölhető, kik e munkára a kormány által egyenesen fel volnának hivandók és kiknek a tanácsülésben előforduló jogesetek ilyetén összeállítása és a bennök rejlő jogelvek szövegezése egyuttal alkalmas gyakorlatul is szolgálna. Közlendő volna csak a Curia itélete egész kiterjedésben, az alsóbb biróságoké csak kivonatos rövidséggel, amennyiben a

curiai döntés megértésére szolgál. Ez által eléretnék, hogy egy-egy kötetben háromszor több eset férne el, mint az ellenkező praxis mellett és végre is arra, hogy minden harmadrangu aljárásbiró itélete is megörökíttessék, semmi szükség sincsen. A vállalat vezetésével legalább két és legfölebb három szerkesztő bizatnék meg, kik e munkáért megfelelő dijazásban részesülnek és kik közül az egyiknek elméleti jogtudósnak, a másiknak (esetleg a másik kettőnek) a gyakorlat emberének (esetleg egyik birónak, másik ügyvédnek) kellene lennie. A vállalat költségei első sorban előfizetések utján, másodsorban a kormány segélyezése, harmadszor a szaklapok részvétele utján volnának fedezendők. A szaklapok részvétele alatt a következőt értem: Szaklapjaink mindegyike jelenleg külön-külön adja ki, melléklet alakjában, a jogeseteket. E munka, a papir és nyomtatás tetemes költségbe kerülnek. E külön-külön készült mellékletek helyett e lapok jövőben a vállalatunktól kiadandó «Magánjogi döntvények gyüjteményét» mellékelnék, amiért azután vállalatunkat megfelelő javadalmazásban részesítenék. Fentartom magamnak, hogy ez eszmét kellő alkalommal kellő helyen értékesítsem. Itt csak a gondolatok összefüggésénél fogva voltam bátor megpendíteni. Ez eszme alapja és indító oka pedig azon meggyőződésem: *hogy a magyar esetjogot előbb össze kell gyüjteni, mielőtt magánjogunk meg volna irható.*

De az esetjog gyüjtésével is csak feles munkát végzünk. Nemcsak gyüjteni kell azt, de fel is kell dolgozni. Tudományunk e tekintetben is majd mindennel maradt adós. A ki a magyar magánjog rendszerét megirja, attól megkivánjuk, hogy könyvének minden tételét a létező jog forrásaival igazolja. Kodifikálatlan jogban, mint a mienk, e jogforrás többnyire csak a gyakorlat lehet. Ebből a magyar magánjog felépitésének egyik nélkülözhetetlen előmunkálata áll elő: Elő kell venni az összes összegyüjtendő jogeseteinket, esetről esetre megállapítani a bennük kimondott jogszabályt és ezután az esetet a rendszer illető helyére — esetleg több helyére is, ha több a benne rejlő jogszabály — elhelyezni. Ha csak a Dárday-féle Döntvénytár több mint hatvan kötetének tartalmát ily szempont szerint széllyel bontanók, és az eseteket valamely magánjogi kézikönyv, pl. Zlinszky illető lapjai mellé irnók: ámulattal látnók, mennyi-

vel gazdagabbak vagyunk, mint sejtettük. A hol Zlinszky valamely jogtétel mellett más forrás hiján a Windscheid pandektáira, a szász kodexre vagy éppen semmire sem hivatkozik: feltünne egyszerre a birói præjudicium vagy a præjudiciumok sora, mint jogforrási bizonyság. Hus és izom rakódnék le a rendszer csontváza köré és a mit törvényhozóink a semmiből teremtendőnek véltek, ott állana egyszerre szemünk előtt, mint nagyrészben már élő és működő: *a magyar magánjog.* Igaz, e præjudiciumok nem egységesek, sok tárgyról mindenféle itélet létez, és a mit Alciatus az ő korabeli jogtudósokról mond, nagyrészben e döntvényekre is áll: multæ sunt opiniones, quæ mutuis telis corruunt. De a hol a birósági gyakorlat még végkép meg nem állapodott, ott a tudománynak a döntvények e harczát nem mellőzni kell, hanem bele kell magát ártania és bajtársul melléje állnia a helyesnek. Ha tudományunk ezen fontos hivatását el nem hanyagolta volna; ha husz év óta, a mióta új birói szervezetünk működik, benne állana a jogéletben és biráló figyelemmel kisérné a gyakorlatot; ha tudomást vesz az esetjogról és tanácsával és utbaigazításával részt vesz a szokásjog szülési munkájában: akkor ma tovább volna már esetjogunk, mint a hol van és döntvényjogunk tarka kisérleteiből öntudatos, egységes esetjogi rendszer fejlett volna. E munkát pótolnia kell. A hol a gyakorlat ugyanazon kérdésben kétféleképen döntött, ott előáll a tudomány joga és kötelessége, hogy az egyenlő külső tekintélylyel szemben azon döntést hirdesse érvényes jognak, melynek nagyobb a benső ereje. Midőn így a forrongó birói jogképzés közepette a tudomány nemcsak registrál, hanem összehasonlít, birálgat és kiválaszt: nem hamisítja az esetjogot, hanem vezeti: a tudomány és gyakorlat e kölcsönhatásából pedig előáll ama szerencsés együttműködés, mely Rómában egy ezredéven át pótolta és előkészítette a kodifikatiót.

Nálunk is e szerep jut e szövetségnek. Mert nálunk is a létező magyar jognak gyakorlati kiépítésére és tudományos felismerésére nemcsak a jelen alkalmazás, hanem a jövő előkészítése szempontjából is van szükség. Szükség van reá a jelen czéljaira, mert hovatovább türhetetlen azon állapot, hogy oly joggal élünk, melyet nem ismerünk, hogy a jogot, mely a gyakorlatban él, hat és működik, nem veszszük be öntudatunkba. Ha

össze lesz gyüjtve az élő magyar jog irott és nem irott anyaga, ha öntudatunkba emeljük jogunkat, melyet most csak tapogatódzva és ösztönszerüleg alkalmazunk: akkor ismétlődni fog a Molière Monsieur Jourdainjának csodája, ki tudós társaságban «prózáról» hall beszélni, és ki midőn megtudja, mit értsen e tudós szó alatt, csodálkozva felkiált: «hisz akkor én is mindennap prózában beszélek!» Mi is prózában beszélünk hosszu évek óta, csak öntudatunkra nem jutott. Törvényeinkben és gyakorlatunkban élő jogunkat öntudatunkba emelni: ez a magyar jog tudomány feladata. De szükség van e feladatra a jövő kodifikatiója szempontjából is. Mert ha igaz, hogy a jövő kodifikatiója nem a felhőkből fog reánk szakadni, hanem a jelen alapján fog felépülni: akkor a jelen jog felépítésével alapját vetjük a jövőnek is. A német birodalomban évek óta készül a jövő század magánjogi codexe. E kodex, bármennyire késsék is, minden valószinüség szerint előbb fog elkészülni, mint a mienk, és mindenesetre döntő kihatással is lesz reá. De hogy milyen legyen e hihatás; vajjon fejleszteni fogja-e saját jogunkat, vagy megsemmisíteni; vajjon megalkuvás lesz-e sorsunk vagy megadás; vajjon hazai jogunkba fogjuk-e elveit befogadni vagy hazai jogunk helyébe: ez attól függ, ki lesz-e akkor építve mai létező magánjogunk rendszere vagy sem? Ha lesz, akkor a német kodex csak módosítani fogja és fejleszteni; ha nem lesz, akkor in complexu be fog hozzánk nyomulni a német kodex, és nincs erő, a mely feltartsa. Mai magánjogunk felépítésétől függ, hogy nemzeti fenállásunk második ezredének törvénye ne idegen legyen, hanem a magunké.

A „MAGYAR JOGASZEGYLET" KIADÁSÁBAN megjelentek és PFEIFFER FERDINAND könyvkereskedésében (IV. Szervita-tér) kaphatók:

Értekezések.

ötet. 1. **Igazságszolgáltatásunk és közigazgatásunk reformja.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

2. **A franczia ügyvédség.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

3. **Az életbiztositás lényege és jogi természete.** Irta *Dr. Neumann A.*

4. **A 12 éven aluli életkor és a büntetőjogi beszámitás.** Irta *Beksics G.*

5. **A vasuti jog jelenlegi érvényében.** Irta *Dr. Hérich Károly.*

6. **A magyar öröködési jog tervezetének vezéreszméje.** Irta *Dr. Teleszky István.*

7. **A közszerzeményi jog.** Irta *Dr. Jancsó György.*

8. **Az ági öröklés fentartása.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*

9. **A magyar polgári törvénykönyv tervezete és a modern jogtudomány.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

10. **Az örökjog alapelvei a magyar polgári törvénykönyv tervezetében.** Az 1882. nov. 11.—deczember 4. ülésekben folytatott vita.

11. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Irta *Dr. Jellinek Arthur.*

12. **A büntető biróságok szervezete és hatósági köre,** tekintettel a magyar bűnvádi eljárás tervezetére. Az 1883. márcz. 19—junius 1-ig folytatott vita.

kötet. 13. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Nagy Dezső.*

14. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Emmer Kornel.*

15. **A polgári peres eljárás reformja.** Irta *Dr. Plósz Sándor.*

16. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. évi november 17-től deczember 1-ig folytatott vita.

17. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1883. deczember 1-től 1884 január 28-ig folytatott vita.

18. **A polgári peres eljárás reformja.** Az 1884. márczius 12-től április 7-ig folytatott vita.

19. **Uj irányok a magánjogban.** Irta *Dr. Schwarz Gusztáv.*

20. **Huszonkét levél az 1842-től 1854-ig terjedő időszakból.** Felolvasta *Dr. Tarnai János.*

21. **Naturalismus a büntetőjogban.** Irta *Dr. Heil Fausztin.*

22. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Káplány Géza.*

23. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** I. Irta *Dr. Dell'Adami R.*

24. **Nézetek a telekkönyvi reformról.** Irta *Dr. Csillag Gyula.*

25. **Telekkönyvi reformok.** Irta *Dr. Imling Konrád.*

26. **Telekkönyvi reformok.** Az 1885. május 12-ikén tartott vita.

27. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** II. Irta *Dr. Dell'Adami R.*

kötet. 28. **Lachaud védbeszédei.** Irta *Dr. Végh Arthur.*

29. **A törvényhatósági tisztviselők, segéd- és kezelő-személyzet elleni fegyelmi eljárásról.** Irta *Dr. Jellinek Arthur.*

30. **A delictum collectivum és a szokásszerű és üzletszerű bűncselekmények tana.** Irta *Dr. Balogh Jenő.*

31. **Az örökség birtokbavételének főelve a magánjogi törvénytervezetben.** Irta *Galamb István.*

32. **A polgári biróság szervezése.** Irta *Dr. Herczegh Mihály.*

33. **Magánjogi codificatiónk és régi jogunk.** III. Irta *Dr. Dell'Adami R.*

kötet. 34. **A polgári biróságok szervezéséről.** Irta *Tóth Gáspár.*

35. **A référé-rendszer s magyar alkalmazása.** Irta *Dr. Emmer Korn.*

36. **A birói szervezet.** Irta *Dr. Podhorányi Gyula*

37. **A nemzetközi magánjog haladása.** Irta *Dr. Dell'Adami Rezső.*

38. **Az angol büntető eljárás.** Irta *Dr. Csorba Ferencz.*

39. **Börtönügyi viszonyaink reformjához.** Irta *Dr. Balogh Jenő.*

40. **Fegyházaink betegülési, halálozási és légürtartalmi viszonyai, összehasonlitva a külföldi viszonyokkal.** Irta *Atzél Béla.*

41. **A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtönrendszere.** Irta *Dr. Kelemen Mór.*

kötet. 42. **Alapitványaink és a legfelső felügyeleti jog.** Irta *Csorba Ferencz.*

43. **A birák és birósági hivatalnokok felelősségéről szóló törvényjavaslat.** Irta *Dr. Székely Miksa.*

Felkéretnek az egylet tagjai, hogy a lak- és czimváltozásokat a titkári hivatalnál jelentenék be.

44. **A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtönrendszerének jelenlegi végrehajtása és ennek eddigi eredm.** Irta *Dr. Székely F.*
45. **A fizetésképtelen adós jogcselekvényeinek megtámadása a csődön kivül.** Irta *Dr. Fodor Ármin.*
46. **A jogi szakoktatás reformja.** Irta *Dr. Vécsey Tamás.*
47. **Törvényhozási reformok a biztositás-ügy terén.** Irta *Dr. Beck Hugó.*
48. **A magyar büntetőtörvénykönyv büntetési és börtönrendszerének jelenlegi végrehajtása és ennek eddigi eredményei.** Az 1889 márcz. 30-án tartott vita.
49. **A jogi szakoktatás reformja.** Az 1889. nov. 23-tól decz. 7-ig folytatott vita.
50. **A jogi szakoktatás reformja.** Az 1889. decz. 14-től decz. 28-ig folyt. vita.

6. kötet.

51. **Az előzetes letartóztatás és vizsgálati fogságról.** Irta *Dr. Baumgarten Izidor.*
52. **Az örökös felelőssége a hagyatéki terhekért.** Irta *Dr. Kern Tivadar.*
53. **A szabadságbüntetés reformja.** Irta *Dr. Illés Károly.*
54. **A feltételes elitélés.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*
55. **A fegyintézeti élelmezés próbája súlymérések alapján.** Irta *Dr. Rákosi Béla.*
56. **A feltételes elitélésről.** Irta *Dr. Baumgarten Izidor.*
57. **A porosz közigazgatási reformról.** Irta *Dr. Kmety Károly.*
58. **A feltételes itéletekről.** *(Dr. Baumgaten Izidor, Dr. Márkus Dezső, Bodor László, Dr. Illés Károly).*
59. **A feltételes elitélés.** Irta *Dr. Gruber Lajos.*
60. **A feltételes elitélés kérdésének néhány vitás pontjáról.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*
61. **Büntetési és börtönrendszerünk reformja.** *(Dr. Fayer László, Kelemen Mór, Dr. Balogh Jenő, Székács Ferencz, Dr. Illés Károly, Dr. Székely Ferencz.)*

7. kötet.

62. **A közigazgatási biróságok hatáskörnek szabályozásáról.** Irta *Dr. Kmety Károly.*
63. **A gyermekvédelem Oroszországban.** Irta *Krajcsik Soma.*
64. **A bányamivelési jog önállósága szemben a földtulajdonnal.** Irta *Lányi Bertalan.*
65. **A dologház és lakói.** Irta *Nagyiványi Dr. Fekete Gyula.*
66. **A házasságon kivül született gyermekek jogi állása.** Irta *Dr. Doleschall Alfréd.*
67. **Börtönügyi hivatalnokaink szakszerű kiképeztetéséről.** Irta *Dr. Staub Móritz.*
68. **A közigazgatási biróságok hatásköre.** Irta *Dr. Csillagh Gyula.*
69. **A közigazgatási biróságok hatásköre.** Irta *Dr. Reichard Zsigm.*
70. **A katonai büntetőtörvénykönyv és eljárás revisiójának kérdéséhez.** Irta *Dr. Bonts Gyula.*
71. **Az ártatlanul vizsgálati fogságba helyezettek és ártatlanul elitéltek kártalanitásáról.** Irta *Dr. Doleschall Alfréd.*

8. kötet.

72. **Az anthropologikus büntetőjogról.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*
73. **Az államhatalmak megoszlása.** Irta *Dr. Concha Győző.*
74. **Képek a börtönügy történetéből.** Irta *Csiky Lajos.*
75. **A szavazás decentralisatiója az országgyülési képviselőválasztásoknál.** Irta *Dr. Vázsonyi Vilmos.*
76. **A jövő büntetőjoga.** Irta *Dr. Liszt Ferencz.*
77. **A korlátolt felelősségre alakúlt társaságokról szóló 1892. évi német birodalmi törvényről.** Irta *Dr. Neuman Ármin.*
78. **Az ügyvédség szervezete.** Irta *Dr. Reichard Zsigmond.*
79. **Az ügyvédség szervezete.** Irta *Dr. Bleuer Samu.*
80. **A ügyvédség szervezete.** *Dr. Nagy Dezső* és *Dr. Márkus Dezső beszédei,* 1892 deczember 1-én..
81. **Magánjogunk felépitése.** Irta *Dr. Schwarz Gusztáv.*
82. **Az elhagyott gyermekek és a fiatalkoru bűntettesek gondozása.** Irta *Dr. Nagyiványi Fekete Gyula.*

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

